

פרק יז / ברוריה בן-דוד (וייס)

בפרק יז נקרא על מאורע שחשף את הנער דוד לעיני כל העם ועשהו נושא להערצת העם.

פרק יז (פסוקים א-יא)

הפלשתים התעוררו שוב להילחם בישראל זו המלחמה הרביעית של הפלשתים בישראל מהמלחמות המסופרות בשמואל. "ותהי המלחמה חזקה על פלשתים כל ימי שאול" (יד, נב). כלומר: מכל המלחמות שלחם שאול (יד מז-מח) היו המלחמות עם הפלשתים הכי חזקות וממושכות. והפעם היה לפלשתים ביטחון גמור בניצחונם. את הסיבה לביטחון נקרא בקטע זה.

הפלשתים גייסו צבאותיהם למלחמה "ויאספו שכה אשר ביהודה (עיר בשפלת יהודה' טו, לה) ויחנו בין שוכה ובין עזקה באפס דמים" (פס' א). עזקה אף היא עיר בשפלת יהודה. באפס דמים בדה"א יא, יג נקרא המקום פס דמים. שתי ערים אלה ישבו ליד הדרך המובילה מעמק אילון דרך בית שמש לבית גוברין. ושאול ואיש ישראל הכוונה לצבא ישראל נאספו ויחנו בעמק האלה, הנקרא כך על שם עצי האלה שגדלו בו. שם ערכו ישראל את מחנם למלחמה לקראת פלשתים.

מדוע האמינו הפלשתים שהפעם מובטח להם ניצחון?

הם בטחו בגבורת גלית, אדם ענק בקומתו, לבוש תחמושת כבדה. גם גלית היה בטוח שלא ימצא איש בישראל אשר יסכים להתמודד עמו בקרב.

כיצד מתואר גלית?

גלית מהעיר גת, אחת מחמש הערים הגדולות של הפלשתים. אדם ענק בקומתו, גבהו שש אמות וזרת. האמה מידת אורך קדומה ששיעורה הוא בערך המרחק מן המרפק עד שורש כף היד של אדם מבוגר, קצת יותר מחמישים ס"מ, והזרת - מקצה האגודל עד קצה הזרת, האצבע הקטנה (שמ', כח, טז; יש' מ, יב) והיא כחצי אמה. יש אומרים שליש אמה (הלכות כלי המקדש ט, ו ותוספות עירובין כא ע"א). יוצא שגובהו של גלית היה כשלושה וחצי מטר. לבוש תחמושת כבדה. כובע נחושת על ראשו להגנה מפני חצים ואבני קלע וממכת חרב, לבוש שריון קשקשים - מגן העשוי מטבעות נחושת המכסות זו על זו כקשקשת הדג, ומשקל השריון חמשת אלפים שקלים נחושת כלומר: שקלים של נחושת. מכיוון שהמשקל הממוצע של השקלים שנמצאו בחפירות הארכיאולוגיות הוא כשנים עשר גרם, יוצא שמשקל שריונו של גלית הגיע לשישים ק"ג אולי יותר. על רגליו הייתה מצחת נחושת - כלי מלחמה המגן על הרגליים, מין לוח כעין טס נחושת שהיה קשור אל כל רגל מן הברכיים למטה. (מצחה מופיע רק בפסוק זה במקרא). וכידון נחושת בין כתפיו. הוא נשא על כתפיו כידון כעין חנית מנחושת, "וחץ חניתו כמנור אורגים", ידית החנית עשויה מעץ בניגוד ללהב שעשוי ברזל. יש אומרים שלעץ החנית של גלית היו מחוברות לולאות שהקלו על הטלת החנית למרחק גדול, לפיכך מדמהו הכתוב למנור אורגים (מנור - מוט של נול אריגה שחוטי השתי כרוכים עליו). ולהבת חניתו שש מאות שקלים ברזל, כשנים עשר ק"ג. משקל השריון והחנית מורה על גבורתו של גלית שכלי מלחמה כל כך כבדים לא היו עליו לטורח. נושא כליו ההולך לפניו מחזיק את הצינה שלו שהיא מגן גדול.

על גלית נאמר "ויצא איש הבנים", כלומר: איש היוצא למלחמת שניים ונקרא כך מכיוון שהיה עומד בין שני מחנות. מלחמת שניים הייתה נהוגה בימי קדם בין שני מחנות אויבים. הייתה נהוגה אצל היוונים ואצל כמה מעמי המזרח. ניצחון האחד נחשב לניצחון כל המחנה. ייתכן שהיה גלית רגיל במלחמות שניים כאלו בעת מלחמה.

מה הכריז גלית?

"למה תצאו לערך מלחמה?" אין צורך שתצאו כולכם למלחמה. בחרו לכם איש אשר יאזור עוז והתמודד אתי בקרב "אנכי הפלשתי" דרך גאווה והתפארות, אין כמוני בין הפלשתים, לכן אין צורך לקבוע מי יילחם בכם. "ואתם עבדים לשאול" קראם בבוז. בחרו לכם איש וירד להילחם בי.

איזה ביטוי בדברי גלית מעיד על ביטחונו בניצחון?

"אם יוכל להלחם אתי והכני והיינו לכם לעבדים ואם אני אוכל לו והכיתיו והייתם לנו לעבדים ועבדתם אתנו" (פס' ט). גלית לא הזכיר את המילים שאם ינצח העברי "ועבדנו אתכם". סמוך ובטוח היה שהפלשתים לא יהיו לעולם עבדים לעברים. כפל המילים "עבדים" "ועבדתם אתנו" מדגישה את התוצאה שנראתה לו ודאית. הרי הוא כינה אותם "עבדים לשאול" אין להם להפסיד כלום, אלא רק להחליף עבדות שאול בעבדות פלשתים. "ויאמר הפלשתי אני חרפתי את מערכות ישראל היום הזה תנו לי איש ונלחמה יחד" (פס' י). הבאתי היום חרפה על צבא ישראל, כי אין ביניכם איש שיוכל לעמוד בפני. אם רצונכם להסיר מעליכם את החרפה עליכם לתת לי איש ונלחמה יחד.

מה הייתה השפעת הופעתו של גלית על בני ישראל?

הוא הפיל עליהם אימה ופחד במראהו ובדברי השחץ שבפיו. גם שאול פחד. רוח ה' סרה מעליו כתוצאה מזה ניטלה ממנו גבורתו.

פרק יז (פסוקים יב – לז)

במשך ארבעים יום בוקר וערב התייצב גלית נגד מחנה ישראל ודבר את דבריו. גדולה הייתה החרפה לשמוע יום יום את לעגו וחירופיו. לא נמצא איש אשר העז לצאת נגדו. לא היה לאל ידו של צבא ישראל להעמיד לוחם מול הגיבור הענק. ואז הופיע המושיע הפלאי. כולנו יודעים שהיה זה דוד.

מה תמוה כל כך בזה שדוד העז להתמודד עם גלית?

מעולם לא עמדו זה מול זה בקרב כוחות בלתי שווים כאלה. משום כך נשאר זכר הקרב בין דוד לגלית לסמל של מלחמת הקטן בגדול, החלש בחזק.

במה היו שונים כל-כך זה מזה?

- 1) דוד היה נער שעדיין לא גויס לצבא ואילו גלית היה איש מלחמה מנוסה.
- 2) ההבדל ביניהם בכוח בגוף ובקומה לא ניתן להשוואה.
- 3) היה הבדל בנשק. גלית היה לבוש בשריון כבד שהגן עליו, ונוסף על כך נושא כליו נשא לפניו את הצינה המגן הגדול שלו. כנשק התקפה שימשו לו כידון וחנית ענקיים, ואילו דוד לא היה מצויד בנשק, וגם לא היה מאומן בנשק, לכן הייתה עדיפותו של גלית גלויה לעין כול.

כיצד הגיע דוד לשדה הקרב?

היה זה כנראה ביום השלושים ותשעה. דוד נשלח ע"י אביו לשדה הקרב שהיה בסביבות עמק האלה בין שכה ובין עזקה לדרוש בשלום אחיו ולהביא להם צידה ולקחת את ערבתם, אות שיעיד על שלומם, וכך נזדמן לשם בשעה שגלית חרף את ישראל. "וישאל לאחיו לשלום והוא מדבר עמם, והנה איש הבנים עולה גלית הפלשתי שמו מגת" (פס' כב כג). גלית אמר את דברי החירוף והגידוף שהיה אומרם מדי יום ביומו.

מה הכעיס את דוד?

דוד כעס על הפחד שמראהו של גלית הפיל על ישראל. "ויאמר איש ישראל הראיתם האיש העלה הזה כי לחרף את ישראל עלה?" (פס' כה). שימו לב: במילה "הראיתם" האות ר דגושה שלא כדון, מרוב פחד נקשו כביכול שיניהם והדגישו את ה-ר הראיתם?

איזה פרס הציע שאול למי שיכה את הפלשתי?

"והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך עשר גדול ואת בתו יתן לו, ואת בית אביו יעשה חפשי בישראל" (פס' כה). שאול הכריז שלמנצח את גלית ייתן את בתו והון רב. את משפחתו ישחרר ממסים ומעבודות שאר האזרחים חייבים בהם. איש ישראל הודיע כמה פעמים על הפרס שייתן המלך לאיש שיכה את הפלשתי, וחזר והודיע על כך גם ביום בוא דוד אל המחנה, אלא שדוד לא שמע פרטי הדברים ולפיכך שאל: "מה יעשה לאיש אשר יכה את הפלשתי הלז והסיר חרפה מעל ישראל" (פס' כו). ובעל המצודות כתב: אף שכבר שמע חזר ושאל כדי להיכנס בדברים ולומר שהוא ילך.

אליאב אחיו הבכור של דוד הבין כי רצון דוד היה להילחם עם הפלשתי. הכיצד? אחיו הגדולים אנשי מלחמה מנוסים אינם מעיזים והוא מבקש לצאת נגד הפלשתי. משום כך גער בו בנוזיפה.

מה אמר אליאב לדוד?

"למה זה ירדת? ועל מי נטשת מעט הצאן ההנה במדבר? אני ידעתי את זדנך ואת רע לבבך, כי למען ראות המלחמה ירדת" (פס' כח). אליאב לא ידע כי דוד בא במצוות אביו. הוא חשב כי מתוך סקרנות בא כדי לראות את המלחמה. בנוזיפתו של אליאב משולבת גם כוונת זדון שהוא מייחס לדוד, כוונה שאינה מוצדקת. ובכך ניזכר בדברי ה' לשמואל, בראותו את גובה קומתו של אליאב "כי האדם יראה לעיניים וה' יראה ללבב" (טז, ז).

מה ענה לו דוד?

איזה מעשה רע עשיתי, כי אתה מדבר על זדון ורוע לבב? הן רק דברתי ושאלתי.

דוד לא שעה לטענות אחיו ופנה אל אדם אחר שיביא את דבריו למלך. "וישמעו הדברים אשר דבר דוד, ויגידו לפני שאול ויקחהו" (פס' לא). דברי דוד נודעו לשאול והוא שלח להביאו אליו.

דוד אמר לשאול: לא צריך לגלות סימני פחד ובהלה מפני הפלשתי המתרברב אני עצמי אלחם בו. "עבדך ילך". בדברו אל שאול דוד אומר שלוש פעמים "עבדך", כדי להדגיש את נאמנותו ואת חיבתו לשאול.

שאלו מתבונן בתימהון בנער המדבר על מלחמה בגלית הענק ומשיב לו : חדל מלשגות בדמיונות. "לא תוכל ללכת אל הפלשתי הזה להלחם עמו, כי נער אתה, והוא איש מלחמה מנערו" (פס' לג).

כיצד שכנע דוד את שאול שהוא מסוגל להילחם בפלשתי?

הוא כבר גבר על חיות טרף כאשר הגן כרועה על צאן אביו. הוא גבר על הארי והדוב בעזרת ה' שנתן לו את היכולת להתגבר על החיות הללו. דוד חוזר על המילים הארי והדוב שלוש פעמים (פס' לד, לו, לז) לחזק דבריו. בהיותו צעיר הבנים הופקד דוד על מרעה הצאן של המשפחה, והתעסקותו זו פתחה בנער הזריז והנבון מטבעו תכונות כוח ואומץ לב בהגנו על הצאן מפני טורפים.

לבו של דוד התחמץ למשמע החירופים של גלית ובייחוד לחילול ה' שבהם. "כי חרף מערכת אלקים חיים" (פס' לו). הוא חוזר על כך פעמיים (פס' כו). הייתכן שלא נמצא בכל מחנה ישראל איש אשר לבבו לא יתחמץ בקרבו למשמע חירופיו וקללותיו של גלית. רק דוד אוהב ישראל לא חת מפני הפלשתי הערל. כל היתרונות של גלית כאין וכאפס הם בעיני דוד. הוא בטח בה' ובצדקת עמו.

כיצד השפיעו דברי דוד על שאול?

גם שאול האמין כי ה' שהציל את דוד בדרך נס מהארי ומהדב יצילו מיד גלית. ייתכן שדבריו הגאים של דוד "אל יפל לב אדם עליו" (פס' לב), והביטחון בה' מפיו של נער צעיר ואמיץ חידשו בלבו של שאול את הכבוד העצמי והביטחון כיאה למלך ישראל, ולכן הוא בוטח בעזרת ה' לדוד. שאול אומר לדוד "לך, וה' יהיה עמך" (פס' לז). כך נהוג היה לברך כמו : "ה' עמך גבור החיל" (שופ' ו, יב), "ה' עמכם" (רות ב, ד).

פרק יז (פסוקים לח-סוף)

בקטע זה נקרא על המאורע שפרסם את דוד ברבים ועשהו נושא להערצת העם. היה זה מעשה גבורתו בקרב יחיד עם גלית הפלשתי. גורל המערכה היה תלוי בניצחונו של דוד. ברוב דאגתו של שאול לגורל המלחמה ולשלומו של דוד, הליביש את דוד בבגדיו ונתן לו את כלי מלחמתו, הנשק הטוב ביותר.

אך לא הייתה כל תועלת בכך. מדוע?

"ויאל ללכת, כי לא נסה, ויאמר דוד אל שאול : לא אוכל ללכת באלה כי לא נסיתי, ויסרם דוד מעליו" (פס' לט). דוד רצה ללכת, אבל לא יכול היה, כי לא היה רגיל בתלבושת כבדה כזו. יש מפרשים ויאל וילא בשיכול אותיות, ולא היה ללכת - נתייגע ללכת - לא יכול.

כיצד יצא לקרב?

במקל ואבני קלע בלבד. "ויקח מקלו בידו, ויבחר לו חמשה חלקי אבנים מן הנחל וישם אתם בכלי הרעים אשר לו ובילקוט, וקלעו בידו, ויגש אל הפלשתי" (פס' מ). דרכם של הרועים היה להחזיק מקל בידם. דוד בחר חמש אבנים חלקות, שם אותם בכלי הרועים

כנראה בבגד הרועים, בכיס קטן, ואת הכלי בתוך הילקוט, כדי שגלית לא ירגיש שיש לו אבנים. יש הסוברים ששם בכלי הרועים שהוא ילקוט. הקלע הוא מכשיר לזריקת אבנים. דוד סמך על אומץ לבו על קלות תנועתו וזריזותו. תכונות שיש בהן יתרון על כוחו הרב ונשקו הכבד של גלית שהיה מסורבל וכבד תנועה, ואילו דוד היה קל, גמיש ומהיר תנועה.

כיצד התייחס גלית אל דוד?

הוא לעג לנער הבא להתגרות בו עם מקל ביד. "ויבט הפלשתי ויראה את דוד ויבזהו, כי היה נער ואדמני עם יפה מראה, ויאמר הפלשתי אל דוד: הכלב אנכי כי אתה בא אלי במקלות? ויקלל הפלשתי את דוד באלקיו. ויאמר הפלשתי אל דוד: לכה אלי ואתנה את בשרך לעוף השמים ולבהמת השדה" (פס' מב-מד). בלבו של גלית נתעורר רגש של בוז לדוד נער יפה ונחמד שלא נראה כלל כאיש מלחמה. בראותו את המקל ביד דוד אמר לו דרך לעג: האם אתה חושב שאני כלב הבורח כשמניפים עליו מקל. גלית אמר אתה בא אלי במקלות, הרי דוד בא במקל אחד. גלית דיבר בלשון רבים מרוב כעס ומרוב הבוז שרחש לדוד. גלית קילל את דוד בשם זגון אלוהיו, ולפי פירוש אחר גלית קילל את אלוקי דוד. ואמר אך תקרב אלי אהרוג אותך ואתן את בשרך למאכל לעופות ולחיות.

מה הייתה תשובת דוד?

אני בא למלחמה לא בכלי נשק, אלא בשם ה' צבאות, בכוח שהוא גדול בהרבה מכלי מלחמה כבדים ומשוכללים, כי ה' הוא הקובע את תוצאות המלחמה. הניצחון שאני החלש אנחל עליך הענק הגיבור יוכיח, כי לא גבורת האיש ולא כלי המלחמה הם המקנים את הניצחון אלא ה'. בניצחון שינחיל לי תיענש על החירוף שהשמעת נגד מערכות ישראל.

"כי אין לה' מעצור להושיע ברב או במעט (ש"א יד, ו), אמר יהונתן שהעז להתמודד לבדו רק עם נושא כליו במחנה פלשתים. זהו רעיון המבצבץ מתוך כל מעשי הגבורה והניצחונות של בחירי ישראל לפי המסופר בנביאים ראשונים. ניצחון היחיד על הרבים בכוח אמונתו, אומץ לבו ואהבתו הלוהטת לעמו הוא תנאי קיומי לעם ישראל המוקף אויבים רבים הזוממים להשמידו.

סבלנותו של הפלשתי פקעה. עד מתי ישמע את דברי ההבל של הנער הישראלי? הוא הלך לקראת דוד כדי למחצו בכידונו.

עתה הגיעה שעתו של דוד לפעול: "וימהר דוד וירץ המערכה לקראת הפלשתי" (פס' מח). בזריזות נפלאה שלח בגלית אבן בעזרת קלעו וכיוון בדדיקנות רבה את האבן אל מצחו החשוף של הפלשתי. גלית נפל מעצם המכה והתעלף, מיד קפץ דוד עליו, שלף את חרב גלית מתערה וכתת את ראשו.

ודאי המומים עמדו שני מחנות היריבים והתבוננו במלחמת הננס נגד הענק ובניצחונו עליו. מעולם לא עמדו זה מול זה במערכה כוחות בלתי שווים כבדו-קרב של דוד וגלית. עתה הוכרעה הכף לטובת ישראל ומפלת הפלשתים הייתה שלמה. "ויראו הפלשתים כי מת גבורם וינסו" (פס' נא). הם נסו לצד פלשת, וכמובן לא רצו לקיים את תנאי המלחמה "אם יוכל להלחם אתי והכני והיינו לכם לעבדים" (פס' ט).

דוד הציל את כבוד עמו מתבוסה ומחרפה. ויקמו אנשי יהודה ויריעו לאות שמחה על הניצחון. הם רדפו אחר הפלשתים עד עריהם הפילו מהם חללים, בזזו את כל הצידה והנשק שהביאו עמם הפלשתים אל המחנה.

"ויקח דוד את ראש הפלשתי ויבאהו ירושלם" (פס' נד). לא לירושלים המבוצרת ומוקפת חומה שנפלה בנחלת שבט בנימין (יהו' יח כח) שנקראה יבוס (שופ' יט י), אלא לירושלים שישבה פרזות שנפלה בנחלת שבט יהודה (יהו' טו סג). היה זה מנהג עמי קדם להסיר את ראשי שרי הצבא של האויב הנופלים במלחמה ולהראותם לעם בשעת חגיגת הניצחון. כן עשו גם הפלשתים לשאול (לא ט), וכן עשו לוחמי גדעון השופט לעורב וזאב שני שרי מדין (שופ' ז, כה). את כלי המלחמה של הפלשתי שם באוהלו בביתו שבבית לחם. אוהל הוא בית "אם אבא באהל ביתי" (תה' קלב ג). ייתכן שנכתב אוהל ולא בית כי שם עירו בית לחם. אולי הכוונה למחנה שנטה דוד בירושלים. החרב של גלית שהיא לוטה בשמלה נשמרה בנב עיר הכוהנים (כא, י). נראה ששאול לא הכיר את דוד לפני המאורע הזה. יש כאן כנראה חילוף סדר הזמנים. מינויו של דוד כמנגן על כינור בארמון שאול באה אחר מעשה גלית. אולי סיפור מעשה הנגינה קדם כדי לקשר עניין "הרוח הרעה" שירדה על שאול עם ראשית עלייתו של דוד. שאול שואל את אבנר שר הצבא בן מי זה הנער "ויאמר אבנר: חי נפשך המלך, אם ידעת". יש הסוברים ששאול כן הכיר את דוד, אבל בגלל הרוח הרעה שהייתה עליו שכח מי הוא אביו של דוד.

קריאת הפרק לפי חלוקת תפקידים.

ניב

השכם והערב (פס' טז).

פירושו: מדי בוקר וערב.

בהשאלה: באופן תדיר, הרבה פעמים.

עבודה בכתב

- 1) מדוע בטחו הפלשתים בניצחונם?
- 2) כיצד מתואר גלית?
- 3) כיצד הגיע דוד לשדה הקרב?
- 4) כיצד שכנע דוד את שאול שהוא יוכל לגבור על הפלשתי?
- 5) כיצד התייחס גלית אל דוד?
- 6) מה ענה לו דוד?
- 7) כיצד הוכרעה הכף לטובת ישראל?

8) **בקשר למה נזכרו?**

א) שכה אשר ליהודה.

ב) אפס דמים.

ג) הגיא.

- ד) איש הבנים.
- ה) גת.
- ו) שריון קשקשים.
- ז) מצחת נחשת.
- ח) כידון נחשת.
- ט) בית לחם.
- י) איפת קליא ועשרה לחם ומה פירושם?
- יא) עשרה חרצי חלב ומה פירושם?
- יב) עמק האלה.
- יג) אליאב.
- יד) מעט הצאן.
- טו) הארי והדב.
- טז) קובע נחשת.
- יז) מקל וחמשה חלקי אבנים.
- יח) מקלות.

9) מי אמר למי?

- א) ברו לכם איש וירד אלי.
- ב) אני חרפתי את מערכות ישראל היום הזה.
- ג) קח נא לאחיך איפת הקליא הזה ועשרה לחם הזה.
- ד) ואת עשרת חרצי החלב האלה תביא לשר האלף.
- ה) כי מי הפלשתי הערל הזה כי חרף מערכות אלקים חיים?
- ו) אני ידעתי את זדנך ואת רע לבבך.
- ז) מה עשיתי עתה? הלוא דבר הוא.
- ח) אל יפל לב אדם עליו.
- ט) כי נער אתה והוא איש מלחמה מנעריו.
- י) גם את הארי גם הדב הכה עבדך.
- יא) לך, וה' יהיה עמך.
- יב) הכלב אנכי כי אתה בא אלי במקלות?
- יג) אנכי בא אליך בשם ה' צבאות אלקי מערכות ישראל אשר חרפת.
- יד) בן מי זה הנער?
- טו) חי נפשך המלך, אם ידעתי.

כתבו חיבור : מלחמת דוד וגלית.